

Nyanlända elever och bedömning i en språk- och kunskapsutvecklande undervisning (ämnesspecifik text: musik)

Johanna Karlsson & Maria Becker Gruvstedt, Lunds universitet

I denna text kommer övningen ”Mitt livs soundtrack” (Houmann, 2016) som introducerades i Del 3 att fördjupas. I övningen skapar och förmedlar eleven berättelsen om sig själv genom tre musikstycken som har haft stor personlig betydelse, två stycken som eleven tycker om eller som är sammankopplade med något som upplevs som viktigt och ett stycke som avslöjar något överraskande om honom eller henne. Övningen uppmuntrar eleven, i enlighet med musikämnets syfte, att ”uppleva och reflektera över musikens innehåll” (Skolverket, 2022). Arbetsgången i övningen skulle kunna se ut så här:

- Läraren presenterar uppgiften (se Del 3).
- Eleverna arbetar med texttypen ”självbiografi” utifrån cirkelmodellens steg.
- Eleverna väljer musik och skriver en individuell självbiografisk text.
- Eleverna får återkoppling på musik och text från läraren.
- Eleverna arbetar i grupp och ger varandra kamratrespons på texterna, lyssnar på varandras musik och planerar en gemensam presentation.
- Grupperna gör en musikalisk och muntlig presentation och får återkoppling från lärare.

Denna text behandlar området formativ bedömning och hur man med hjälp av denna framåtsyftande bedömningsform kan göra det möjligt för fler elever att nå målen i ämnet musik. Fokus ligger på hur man kan arbeta med olika typer av framåtsyftande respons i ett språk- och kunskapsutvecklande klassrum, och det är främst tre tillfällen under arbetsmomentets gång som kommer att fördjupas: respons i samband med inledningen, respons på självbiografien och respons i samband med redovisningen.

Respons i samband med inledningen

”Mitt livs soundtrack” inleds med att läraren aktiverar och synliggör elevernas kunskaper och erfarenheter med hjälp av olika introduktionsövningar. I den ämnesspecifika texten i musik i Del 3 visades exempel på hur läraren kan samla elevernas egna associationer i ett begreppsmoln och sedan placera dessa i en tankekarta

där begreppen sorteras under mer ämnesspecifika rubriker och där ämnesord och skolord kan läggas till. I arbetet med en sådan tankekarta visar läraren tydligt hur man kan ta avstamp i elevernas eget språk för att komma till det ämnesspecifika språket och skolspråket. Denna typ av respons som en tankekarta utgör är både konkret och framåtsyftande (Hoel, 2010). Tankekartan ger möjlighet till konkretion då alla nya ord som introduceras av läraren i samband med övningen kan kopplas till elevernas egna bidrag, ord som eleverna själva förstår innebörden av. I tankekartan i Del 3 kopplas till exempel elevernas bidrag *snabb* och *ensam* till orden *tempo* och *gemenskap*. De synonymer och sammanhang som synliggörs hjälper eleverna att lättare förstå nya abstrakta ord som introduceras (Dysthe, Hertzberg & Hoel, 2011).

Responsen via tankekartan är även framåtsyftande genom att den ger eleverna nya ord och begrepp som kan användas i det fortsatta arbetet. Om läraren tydligt förklarar att de nya ord och begrepp som introduceras ska användas av eleverna i arbetet med ”Mitt livs soundtrack” kan sedan gruppen fortsätta att samla på användbara begrepp. Alla får tillgång till och möjlighet att fylla på listan eller uppslagsboken som skapas längs med vägen. På så vis kan eleverna dela med sig av ord till varandra och samtidigt inspireras av bidragen som fylls på. Listan kan vara analog, fullt synlig i klassrummet och lätt att skriva vidare på eller så skapar läraren ett gemensamt digitalt dokument som alla har tillgång till.

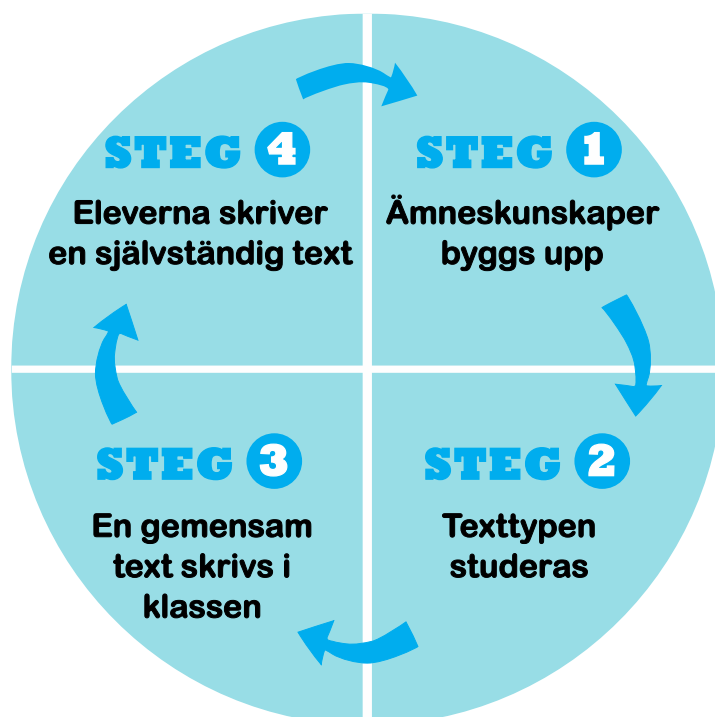
I samband med introduktionsövningarna presenteras också arbetsmomentet i sin helhet. För att eleverna ska veta hur de kommer att bli bedömda behöver de förstå vad som förväntas av dem. Beskrivningen bör göras tillgänglig i skrift så att eleverna kan återkomma till beskrivningen vid behov under arbetets gång. Om nyanlända elever har möjlighet till stöd i form av studiehandledning i samband med arbetsmomentet är det viktigt att läraren förser studiehandledarna med denna beskrivning så att innehållet kan förklaras på elevernas starkaste språk. Som nämnts i den ämnesspecifika texten i Del 5 kan läraren också ge eleverna ytterligare stöd när det gäller att förstå arbetsbeskrivningen genom att konkretisera den i en modellering och även genom att ”packa upp” formuleringar från beskrivningen så att den blev lättare att förstå.

När arbetsområdet är presenterat sätter eleverna igång med arbetet att först välja musik och sedan skriva sin självbiografi. För att hjälpa eleverna kan läraren planera in tillfällen för framåtsyftande respons under arbetets gång. Ett sådant tillfälle skulle kunna planeras in i samband med att eleverna får respons på den självbiografiska texten.

Respons i samband med den självbiografiska texten

När övningen har inletts går arbetet vidare med att undersöka hur elevernas egen självbiografi textmässigt kan utformas. För att eleverna ska kunna välja sina tre musikstycken krävs att läraren sedan tidigare har skaffat sig kunskap om vilka verktyg

eller resurser som eleverna redan har tillgång till och vilka som de behöver få hjälp med för att kunna söka fram den musik som de vill använda för att minnas, beskriva och förklara sitt "Soundtrack". Detta bör vara en undersökande fas där eleverna har stort inflytande på arbetet. Målet är att kunna fånga ett individuellt perspektiv i ett kollektivt kunskapssökande. För att stötta eleverna i denna fas behöver texttypen som de själva ska producera, en självbiografi, bearbetas mer djupgående. Här kan cirkelmodellen vara till stor hjälp.

Cirkelmodellen. Efter exempelvis Gibbons 2016. Bild: Henrik Pettersson, Lunds universitet.

I inledningsfasen av "Mitt livs soundtrack" går man igenom steg 1 i cirkelmodellen. I övningen utgörs ämneskunskaperna till stor del av sådant som eleverna har med sig, men ordförrådet som behövs för att uttrycka dessa kunskaper utvecklas genom de introducerande övningarna. I cirkelmodellens steg 2 ska texttypen självbiografi studeras. Vad som utgör en självbiografi är inte helt självklart eftersom texttypen förekommer i så många olika varianter. Eftersom skrivuppgiften är specialutformad så att eleverna ska presentera sig själva i en text med utgångspunkt i tre musikstycken kan läraren förenkla arbetet genom att ge exempel på *ett* sätt att skriva självbiografiskt, exempelvis en berättande text med kronologisk disposition. Läraren kan här modellera genom att visa eleverna den egna självbiografin, byggd på lärarens tre valda musikstycken. Om läraren använder sig av samma övning fler gånger kan en idé vara att samla goda exempel från tidigare elevers texter (givetvis med samtycke från eleverna) för att använda när

texttypen ska studeras med nya elever. Exempeltexterna studeras tillsammans för att uttröna hur texttypen är konstruerad. Hur ser strukturen ut? Hur börjar och slutar texten? Följer den en kronologisk tidsföljd? Vilka tidsuttryck finns i texten? Vilka uttryck för känslor finns i texten? Här kan orden och begreppen från introduktionsövningarna kopplas in och upprepas. Steg 3 i cirkelmodellen visar en form för ytterligare lärandestöd där hela gruppen tillsammans med läraren skriver en liknande text innan det är dags för eleverna att skriva sina individuella texter. Läraren styr både samtalet kring exempeltexterna och det gemensamma skrivandet och följer upp elevernas inlägg med *kriteriebaserad respons* – läraren formar sin respons så att den styr eleverna mot bedömningskriterierna för deras egen individuella uppgift. I arbetet med nyanlända elever är det centralt att komma ihåg att språket i responsen behöver anpassas så att det blir begripligt för eleven, till exempel genom att omformulera eller exemplifiera.

Även om dessa tre första steg i cirkelmodellen innehåller mycket språklig stöttning behöver en nyanländ elev som bara har varit i Sverige en kort tid också kunna ta hjälp av sitt starkaste språk för att kunna uttrycka sig och för att kunna förstå lärarens respons. Om läraren har kunnat planera in studiehandledning i samband med musiklektionerna kan studiehandledaren hjälpa eleven att både uttrycka sina tankar och förstå vad som sägs i klassrummet. En annan lösning kan vara att läraren lämnar exempeltexterna, den gemensamma texten och den egna responsen i skrift till studiehandledaren så att han eller hon kan gå igenom detta med eleven efter lektionstillfället. En nyanländ elev kan också vara hjälpt av att till exempel få en ljudfil där läraren sammanfattar innehållet i de inledande tre stegen och upprepar sin respons som ett komplement till den skriftliga responsen.

Sista steget i cirkelmodellen är att eleverna skriver egna individuella självbiografier. Det är av vikt att alla elever är medvetna om att dessa texter kommer att läsas av en mindre grupp av klasskamrater och att valda delar av innehållet senare kommer att presenteras för klassen. Detta kan vara avgörande för vad eleverna väljer att ta med i sin text. Om de nyanlända eleverna i gruppen inte har kommit så långt i sina skriftliga färdigheter att de klarar uppgiften är det bättre att erbjuda dem att göra uppgiften muntligt på svenska. Då kan samtalet kring innehållet och lärarens *kriteriebaserade* och *skribentbaserade respons* spelas in så att eleven kan gå tillbaka och lyssna på samtalet vid behov. Eleven kan då också lämna in sin slutliga version som ljudfil eller i filmformat.

Ett alternativ till redovisning på svenska är att eleven i stället erbjuds att genomföra uppgiften på sitt starkaste språk. I sådana fall är det en fördel om studiehandledare kan kopplas in så att läraren och eleven kan förstå varandra. Om redovisningen sker i skrift kan elevens text översättas av studiehandledaren så att läraren och övriga elever kan läsa den. En muntlig redovisning skulle kunna ske i form av en film med svenska undertexter eller muntlig tolkning på svenska.

Kamratrespons

När självbiografierna är skrivna delas eleverna in i grupper om tre till fyra elever. Gruppindelningen kan med fördel ske på ett sätt som ger eleverna möjlighet att använda sig av sina samlade språkliga resurser. I grupperna läser de varandras texter, diskuterar likheter och söker efter gemensamma teman i sina berättelser, men de ska också söka efter det som skiljer musikminnena åt. För att kunna föra ett innehållsrikt samtal i gruppen kan läraren ge eleverna en struktur att arbeta efter (Lundström & Baker, 2009, se även Nillasdotter & Ransheim, 2016:92). Följande frågor skulle kunna utgöra en struktur för kamratrespons till ”Mitt livs soundtrack”:

- Vad minns jag från texten? Vad tyckte jag var intressant? (Låter läsaren återberätta texten.)
- Vet jag allt jag behöver för att förstå? Vad gör mig nyfiken? Vad vill jag veta mer om? (Leder läsaren till att ställa frågor.)
- Vad kände jag igen mig i? (Låter läsaren hitta punkter till den gemensamma presentationen.)
- Vad föreslår jag kan användas i den gemensamma presentationen? (Styr in responsen på framtidsförslag.)

Kamratresponsen sker på det språk som eleverna själva föredrar att använda. Om någon elev är ensam med sitt språk är det fördelaktigt om en studiehandledare antingen kan vara med vid kamratresponsstillfället eller har kunnat hjälpa eleven att förbereda sig före tillfället så att eleven kan delta på svenska. Det är en fördel om musikläraren är närvarande vid kamratresponsen för att hjälpa till med att exemplifiera och formulera om vid de tillfällen som det behövs (Gibbons, 2016). Under kamratresponsen samtalar eleverna om sina texter och lyssnar på varandras musik. Därefter börjar de planera gruppredovisningen. Det kan ske genom att de har valt delar ur var och ens biografi och presenterar dem eller en sammansmältning av alla till en gemensam. Det kan också ske genom att eleverna väljer ett tema: texter i musik som har varit viktiga, händelser som har varit viktiga/spännande/roliga/tråkiga och där musik har spelat en tydlig roll, gestaltning av olika känslor som musik har väckt och så vidare. Eleverna kan få stöttning i detta arbete genom att läraren tidigare har visat exempel på vad en sådan redovisning kan innehålla och hur den kan gå till. Det är också stöttande om eleverna erbjuds olika möjligheter att genomföra själva redovisningen, till exempel genom att spela upp musikexempel, spela och sjunga själva eller göra en musikvideo. På så vis blir det enklare för alla elever att kunna delta i redovisningen, oavsett på vilken nivå som de befinner sig rent språkligt.

Respons i samband med slutuppgiften

Sista fasen i övningen ”Mitt livs soundtrack” innebär alltså att gruppen tillsammans gör en musikalisk presentation av arbetet med sina biografier. Trots att själva redovisningsformen är fri ska instruktionerna inför redovisningen vara tydliga så att eleverna förstår vad det är som kommer att bedömas. Den framåtriktade responsen under arbetsprocessens gång hjälper till att regelbundet förtydliga övningens syfte och mål. Vid redovisningen kopplas lärarresponsen till just syfte och mål så att det blir tydligt för eleverna hur de har knutit an till själva kärnan i övningen. För att alla elever ska kunna ta del av lärarresponsen i samband med redovisningen kan det vara bra att planera in en kortare individuell respons efter presentationen snarare än gruppvis respons inför hela klassen. På så vis kan läraren lättare anpassa sitt språk efter eleverna.

För att läraren lättare ska kunna få överblick över elevens prestationer och utveckling genom de olika momenten i övningen kan han eller hon samla in material från eleverna regelbundet. Insamlandet kan med fördel göras i en portfolio som antingen är analog eller digital. Här kan läraren samla elevernas bidrag i inledningsövningarna, deras skriftliga eller muntliga självbiografi i olika steg mot slutprodukt och deras slutliga redovisning. Det insamlade materialet kan då summeras och leda fram till en summativ bedömning av elevens prestation i förhållande till betygskriterierna. Lärarresponsen slutar dock inte här – även den summativa bedömningen behöver återkopplas till eleven med konkret och begriplig respons som även denna är formativ.

Denna del avslutar modulens lektionsserie. Härefter följer två fördjupande delar med fokus på att läsa och skriva. Den första av de två handlar om hur alla lärare kan arbeta med att utveckla sina elevers läsförståelse.

Sammanfattning

Att vara tydlig och konkret är viktiga aspekter i arbetet med formativ bedömning. Läraren behöver kommunicera en tydlig målbild och ge konkret respons inte bara efter utan också under arbetets gång för att både utmana och hjälpa eleverna vidare. Vid kamratrespons behöver läraren förbereda den språkliga inramningen av responsen, till exempel med hjälp av frågor, för att på så vis styra responsens fokus och därmed leda in den på ett spår som främjar lärande.

Referenser

Dysthe, O., Hertzberg, F. & Hoel, T. L. (2011). *Skriva för att lära: skrivande i högre utbildning*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Gibbons, P. (2016). *Stärk språket, stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet* (4., uppdaterade uppl.). Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Hoel, T. L. (2010). *Skriva på universitet och högskolor: en bok för lärare och studenter*. (S. Andersson, övers.). Lund: Studentlitteratur.

Houmann, A. (2016). "Working on the Musical Biography: Bringing Story into Music Education". I: Krämer, O. & Malmberg, I. (red.) *Open Ears – Open Minds. Listening and Understanding Music. European Perspectives on Music Education* 6. Innsbruck: Helbling.

Lundstrom, K., & Baker, W. (2009). "To give is better than to receive: The benefits of peer review to the reviewer's own writing". I: *Journal of Second Language Writing*, 18(1), 30–43.

Nillasdotter, K., & Ransheim, A. (2016). "Konstruktiv respons – ja, tack, men hur? En pedagogisk reflektion." I: A. Maurits & K. Mårtensson (Red.), *Högskolepedagogik i humanistisk och teologisk utbildning: Proceedings från Humanistiska och teologiska fakulteternas pedagogiska inspirationskonferens 2014*. Lund: Humanistiska och teologiska fakulteterna, Lunds universitet.

Skolverket (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*. Stockholm: Skolverket.